

نقش تجملات در کاهش ازدواج جوانان

سیده‌مریم طباطبایی ندوشن*

مقدمه

در سال‌های اخیر، آنچه نگرانی‌ها را دربارهٔ «ازدواج» برانگخته است، در آمیختگی آن با «تجمل‌گرایی» است؛ طوری که قبل از ازدواج، در تعیین معیارها و ملاک‌ها و بعد از ازدواج، در برگزاری رسوم و مراسم‌ها، تجمل‌گرایی آشکار است.

تجمل‌طلبی در دیدگاه بسیاری از جوانان و خانواده‌ها، در کنار سایر موانع ازدواج، متغیرهای ازدواج را دستخوش تغییراتی شگرف کرده است. آماری که تاکنون، حکایت از بالا رفتن سن ازدواج داشتند، این روزها هشدار دیگری می‌دهند و آن، کاهش بی‌سابقهٔ آمار ازدواج است. این هشدار، فعالیت مسئولان و فعالان فرهنگی، از جمله مبلغان دینی را در مبارزه با موانع ازدواج می‌طلبد تا از تبدیل آن به یک مسئلهٔ غیرقابل حل جلوگیری شود؛ لذا بحث دربارهٔ «تجمل‌گرایی» یکی از بایسته‌های امروز است و در این نوشتار بررسی می‌شود.

* پژوهشگر و کارشناس ارشد علوم ارتباطات اجتماعی.

تعریف تجمل‌گرایی و تأثیر آن بر ازدواج

«جَمال»، به‌معنای زیبایی و نیکویی است و «تجمل‌گرایی»، به‌معنای گرایش به زیبایی و نمایش زیبایی‌هاست. در فرهنگ فارسی معین^۱، ذیل واژه «تجمل»، «زینت‌یافتن» و «اسباب و اثاثیهٔ گران‌بها داشتن» آمده است و در لغت‌نامهٔ عمید^۲ «آنچه برای افزودن بر شکوه یا زیبایی به‌کار می‌رود» و «خودآرایی» معنی شده است.

«زیبایی‌دوستی» در نهاد انسان، امری طبیعی و فطری است و باعث می‌شود آدمی همه چیز را در کمال‌یافته‌ترین شکل بخواهد و از نقصان و کمبود گریزان باشد. فطرت زیباجویی انسان، ناشی از آن است که انسان تجلی خداوند است. پیامبر خدا ﷺ می‌فرماید:

«إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَمِيلٌ، يُحِبُّ الْجَمَالَ وَ يُحِبُّ أَنْ يَرَى أَنْ تَرَى نِعْمَتَهُ عَلَيَّ عَبْدِهِ وَ يُبَغِضُ الْبُؤْسَ وَ التَّبَاؤُسَ؛^۳ خداوند متعال زیباست، زیبایی را دوست دارد و دوست دارد اثر نعمت خود را در بنده‌اش ببیند، او فقر و فقرنمایی را دشمن می‌دارد!»

در جایی دیگر برای مصداقی از زیبایی‌دوستی خدا، می‌فرماید:

«إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ مِنْ عَبْدِهِ إِذَا خَرَجَ إِلَى إِخْوَانِهِ أَنْ يَتَهَيَّأَ لَهُمْ وَ يَتَجَمَّلَ؛^۴ خداوند متعال، دوست دارد وقتی بنده‌اش نزد برادران خود می‌رود، با هیأتی پرداخته و آراسته برود.»

۱. محمد معین، فرهنگ فارسی معین، ذیل «واژه تجمل‌گرایی».

۲. حسن عمید، فرهنگ فارسی عمید، ذیل واژه «تجمل».

۳. ابن‌حسام‌الدین الهندی، کنز العمال، ح ۳۱۷۱۶.

۴. حسن بن فضل طبرسی، مکارم الأخلاق، ج ۱، ص ۸۵، ح ۱۱۰۸.

براساس احادیث متعددی که بر آراستگی و زیبایی‌گرایی اشاره دارند، گرایش به زیبایی تا آنجا که به آرامش آدمی و لذت معقول از زندگی کمک می‌کند، ممدوح اسلام و ضروری است. برخورداری از ظاهر آراسته و بهره‌مندی از وسایل و امکانات زیبا، خوش‌آیند هر انسانی است؛ اما نباید از این نکته غافل شد که «زیبایی‌گرایی فطری» می‌تواند آغازی برای «تجمل‌گرایی افراطی» باشد و تا آنجا پیش رود که آدمی برای زیباترکردن صورت و بدنی که نقص چندانی ندارد، دست به دامان جراحی زیبایی شود یا همه‌ساله، وسایل نو را با قیمت هنگفت خریداری و جایگزین وسایل منزل سازد.

نگرانی دربارهٔ تجمل‌گرایی، به ایجاد روحیهٔ اشرافی‌گری خلاصه نمی‌شود؛ پی‌آمدهای پیدا و پنهان این پدیده، تا آنجاست که جای پای بسیاری از ناهنجاری‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی را در آن می‌توان دید. یکی از ابعاد تجمل‌گرایی، کمال‌خواهی و توقعات بالایی است که ازدواج را با مسائلی عمده مواجه ساخته است. این در حالی است که سیرهٔ گفتاری و رفتاری پیامبر اسلام ﷺ و اولیای دین، آسان‌گیری در ازدواج است و پیامبر می‌فرماید: «خَيْرُ النِّكَاحِ اَيْسَرُهُ»^۱ بهترین ازدواج، آسان‌ترین آن است.»

و اما تجملات چگونه تأثیر خود را بر ازدواج، اعمال می‌کند؟

الف) تجمل‌گرایی در قالب کمال‌خواهی «قبل از ازدواج» در تعیین «ملاک‌ها و معیارها» خودنمایی می‌کند و باعث می‌شود که یک جوان، در ابتدا شرایط خود را مناسب ازدواج نیند و در صورت احراز شرایط، در طرف مقابل نیز تجملات و ملاک‌های تجملاتی را جست‌وجو کند. براساس یک تحقیق «در حالی که بسیاری از جوانان مجرد مشکلات اقتصادی را مانع ازدواج قلمداد

۱. علی شیروانی، نهج الفصاحه، ح ۱۵۰۷.

می‌کنند، از نظر سطح پایگاه اقتصادی - اجتماعی وضع بهتری در مقایسه با جوانان متأهل دارند؛ اما در توانایی خود برای برآوردن ملزومات مادی زندگی تردید دارند.^۱ این تردید از آنجا ناشی می‌شود که در دیدگاه آنها، مسکن مناسب، سرپناهی ساده با قیمت و اجاره حدائقلی نیست؛ مرادشان از اشتغال، شغلی با درآمد بالا برای یک زندگی مرفه است. مشکل آنجاست که جوانان سادگی را نمی‌پسندند و هر آنچه را اطرافیان‌شان بعد از ده‌ها سال زندگی مشترک به‌دست آورده‌اند، در شروع زندگی می‌خواهند.

ب) تجمل‌گرایی «بعد از ازدواج» در برگزاری «رسوم و مراسم‌ها» جوان می‌دهد؛ انتظاراتی از طرف مقابل که به‌جای واژه تجملات نام «آبرومند» به آن می‌دهند. بررسی‌های گروه پژوهشی دانشگاه شهید بهشتی، نشان می‌دهد «تشریفات، افزایش هزینه‌های ازدواج و هزینه‌های سربار آن، باعث کاهش ۷۰ درصدی تمایل به ازدواج، در جوانان ایرانی شده است.»^۲ رسومی مانند مهریه سنگین بر مبنای تاریخ تولد، جهیزیه کمرشکن، توقع برپایی مراسم باشکوه در سالن‌های مجلل و ایام نامزدی طولانی که توأم با مخارج هنگفت در مناسبت‌های مختلف مانند روز تولد، شب چله، اعیاد ملی و مذهبی و... از جمله دلایل عدم رغبت پسران و گاه دختران برای ازدواج است. این انتظارات موجب می‌شود که حتی در صورت اقدام به ازدواج، ابتدای ازدواج که زیباترین دوران زندگی یک زوج است، حلاوت و شیرینی خود را از دست بدهد و از همان نیمه راه، بسیاری از جوانان را درباره ادامه زندگی، دچار تردید سازد؛ تا

۱. شهلا کاظمی‌پور، «سنجش نگرش جوانان نسبت به ازدواج و شناخت آثار و پی‌آمدهای این نوع از ازدواج‌ها با تأکید بر ازدواج‌های دانشجویی»، فصل‌نامه علمی - ترویجی دانشگاه اسلامی، سال سیزده.

۲. به گزارش خبرگزاری مهر: www.ofc.ir

آنجا که مسئولان آمار کشور، از واقعه‌ای به نام «سونامی طلاق در دوران عقد» یاد می‌کنند؛ «در شهرهای بزرگ، ۴۰ درصد طلاق‌ها در دوران عقد رخ می‌دهد که ۲۷ درصد آنها به دلیل برآورده نشدن توقعات و انتظارات مادی است.»^۱ مسلماً تصویری که جامعه از فروپاشی زندگی‌ها (به دلایل مادی) پیش روی یک جوان می‌گذارد، ذهنیت و تصمیم او را درباره ازدواج، تحت تأثیر قرار می‌دهد.

علل گرایش به تجملات

الف) تغییر ارزش‌های جامعه

به دلیل ضعف اعتقادات، ارزش‌ها در جامعه ما، تغییر جهت داده‌اند و اعتبار داشته‌های مادی، بیشتر از ارزش‌های معنوی تلقی می‌شود. بسیاری از ملاک‌های مادی و حاشیه‌ای که کمترین تأثیر در موفقیت ازدواج دارد، جایگزین ملاک‌هایی چون تدین، اصالت خانوادگی، نجابت، متانت و... شده است که روزگاری باطن انتخاب‌ها بود. تغییر ارزش‌ها، دوعلت اصلی دارد:

۱. غفلت از ظرفیت‌های دینی و فرهنگی: قرآن، نهج‌البلاغه، صحیفه سجادیه و بسیاری از کتب روایی، پشتوانه‌های ارزشمندی برای ارائه سبک زندگی اسلامی هستند که متأسفانه در زندگی روزمره ما آنچنان که باید نقش اصلی ندارند! این غفلت، تنها به پشتوانه مذهبی فرهنگ اسلامی، خلاصه نمی‌شود. ادبیات ما، یکی از ظرفیت‌های کم‌نظیر فرهنگی است که می‌توانسته و می‌تواند بالاترین و والاترین مضامین اخلاقی، ادبی و عرفانی را در افراد جامعه درونی کند و یکی از این مضامین، داشتن روحیه قناعت، مناعت و پرهیز از

دنیاطلبی است؛ اما متأسفانه با تکیه بر علوم وارداتی، کمتر جوان تحصیل‌کرده دانشگاهی ما، غزلی از حافظ را بدون غلط می‌خواند و حکایت‌های پند آموز ادبیات ما کمتر شنیده شده؛ این غفلت از ابزارهای است که بدون شک، رساترین و اثرگذارترین ابزار ابلاغ و تبلیغ خردمندی هستند.

۲. تبلیغ سبک زندگی غربی از سوی رسانه‌ها: ابزارهای تهاجم فرهنگی، اصالت یافتن «لذت‌های مادی» را تبلیغ و سعادت‌مندی را در داشته‌های مادی دنبال می‌کند که دیدگاه‌ها را از سوی سادگی به سمت تجملات، سوق داده است.

گاهی والدین، با مقایسه نظام ارزشی خود و جوانان، از تغییرات ارزشی جامعه گلایه‌مند هستند.

حدیثی از امام صادق علیه السلام است که به والدین و مسئولان جامعه، علت جایگزینی ارزش‌های خودی را با ارزش‌های غربی گوش‌زد می‌کند: «بایدروا أَخْدَاتِكُمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ يَسْبِقَكُمْ إِلَيْهِمُ الْمَرْجِعَةُ»^۱ احادیث اسلامی را به نوجوانان خود بیاموزید (و در این امر تسریع نمایید) پیش از آنکه مخالفان گمراه بر شما پیشی گیرند.»

(ب) تأثیر تجمل‌طلبی والدین بر فرزندان

با وجود تمام گرایشی که جوانان به استقلال از خانواده نشان می‌دهند، انتظارات، ارشادات و القانات خانواده در شکل‌گیری ذهنیت و تصمیم جوانان مؤثر است. دیدگاه تجملاتی یک جوان به ازدواج، پدیده‌ای تراکمی و انباشتی است که آرام آرام در او شکل گرفته است. همه والدین در طول سال‌های تربیت

۱. کلینی، الکافی، ج ۶، ص ۴۷.

کودک، درباره دیگران صحبت و قضاوت می‌کنند. اگر معیار والدین در تعریف و تمجید از دیگران خانه، ماشین، مراسم عروسی، پدرزن ثروتمند و پدرشوهر متمول باشد، مسلم بدانند که شرایط همسر مطلوب، از نظر دختر و پسرشان شرایط ظاهری و مادی است؛ اما اگر معیار والدین در تعریف از دیگران خوش اخلاقی، مردم‌داری، دیانت و متانت باشد، فرزندان نیز معیارهای سطحی را کنار می‌گذارند و با تعمق و تعقل بیشتری، معیارها و ملاک‌های خود را چینش می‌کنند.

ج) احساس حقارت

افرادی که از خودکم‌بینی رنج می‌برند، خویش را از نظر ارزش ذاتی، کمتر از دیگران ارزیابی می‌کنند و برای جبران حقارت درونی، به تظاهر بیرونی روی می‌آورند. این افراد، چون از درون خود، چیزی برای آرامش و مقبولیت نمی‌یابند، آن را از بیرون طلب می‌کنند و بی‌اختیار به هر آنچه جنبه تأیید در جامعه پیدا می‌کند، عمل می‌کنند. این افراد با تفاخر به ظواهر، سعی در پنهان داشتن حقارت خود دارند.

د) چشم و هم‌چشمی

قرآن کریم می‌فرماید: «فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ»^۱ در کارهای نیک از یکدیگر سبقت بگیرید. اما چشم و هم‌چشمی انگیزه رقابت با دیگران، در کسب تجملات و ظواهر زندگی است. این پدیده افراد را وامی‌دارد که به جای «تفکر» و «تحقیق»، تنها به «تقلید» از دیگران پردازند.

هـ) فراموشی هدف

کسانی که به تجمل‌گرایی روی می‌آورند، عمدتاً به حواشی زندگی بیش از متن و اصل اهمیت می‌دهند. قرآن کریم هدف ازدواج را آرامش معرفی می‌کند؛ اما با تجمل‌طلبی، رسیدن به آرامش، سخت و چه بسا غیرممکن می‌شود! توجیه بسیاری از جوانان در تجمل‌خواهی‌ها این است که ازدواج، به‌ویژه مراسم عروسی «یک‌بار» در عمر آدمی اتفاق می‌افتد. دقیقاً همین توجیه، به ما گوش‌زد می‌کند که نباید در دام تجملات اسیر شد. باید پرسید: «برگزاری مراسمی به اندازه توانایی‌مان، به ما آرامش می‌دهد یا برای زرق و برق یک‌شبه و پوشالی، زیر بار انواع خرج، قرض و وام رفتن؟ انتظارات معقول از یکدیگر، به ما آرامش می‌دهد یا انتظاراتی که بهای برآورده شدنش مشاجرات و تشویشات عروس و داماد و خانواده‌هایشان است؟»

پی‌آمدهای تجمل‌گرایی

الف) پی‌آمدهای کلی

غفلت از هدف خلقت انسان (عبادت پروردگار)، مهم‌ترین پی‌آمد تجمل‌طلبی است. چنین انسانی به جای آنکه دنیا را وسیله‌ای برای رسیدن به کمال انسانی بداند، رسیدن به ظواهر دنیا را هدف تلقی و خود را از رسیدن به درجه انسانی دور می‌کند؛ چنانچه سعدی شیراز می‌گوید:

تن آدمی شریف است به جان آدمیت

نه همین لباس زیباست نشان آدمیت

اگر آدمی به چشم است و دهان و گوش و بینی

چه میان نقش دیوار و میان آدمیت

خور و خواب و خشم و شهوت، شَغَب است و جهل و ظلمت
حَيَّوان خبیر ندارد ز جهان آدمیست
کاهش تحمل سختی‌ها، بی‌توجهی به نیازمندان، افزایش دزدی و
رشوه‌خواری، افزایش بیماری‌های روانی و افسردگی‌ها، رواج مصرف‌گرایی،
وابسته‌شدن اقتصاد کشور به واردات غیرضروری و... از آثار کلی تجمل‌طلبی
است.

ب) پی‌آمدهای تجمل‌گرایی در ازدواج

۱. کاهش آمار ازدواج و افزایش ناهنجاری‌ها

«کاهش ۹/۵ درصدی ازدواج‌ها در سه سال اخیر که به گفتهٔ مسئولان، در هیچ دوره‌ای تا این حد کاهش نبوده است»^۱، آماری هشداردهنده است. براساس آماری که در صفحهٔ سوم و چهارم مقاله آمده، تجملات نقشی اساسی در کاهش گرایش به ازدواج دارد.

برای شناسایی آسیب‌های کاهش ازدواج، باید مزایای بی‌شمار آن را در بُعد فردی، خانوادگی و اجتماعی بشناسیم. مختصرترین جمله‌ای که می‌توان دربارهٔ آسیب‌های کاهش ازدواج گفت، این است که «کاهش» ازدواج در یک جامعه، «افزایش» ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی و انواع بزه‌کاری را به دنبال دارد. این در حالی است که بررسی‌های به عمل آمده، نشان می‌دهد «بیشتر بزه‌کاران پس از طی آموزش‌های اثربخش، پس از ازدواج و تشکیل خانواده، به داشتن یک زندگی آرام و به دور از تخلف و سرپیچی از قوانین تمایل دارند.»^۲

۱. به نقل از رئیس انجمن مددکاران اجتماعی ایران: <http://fararu.com/fa/news>

۲. نسخهٔ الکترونیکی روزنامهٔ ولایت، به نقل از رئیس مرکز مراقبت بعد از خروج ادارهٔ کل

زندان‌ها: <http://velaiatnews.com>

افزایش زندگی مجردی و نگرانی والدین از آینده جوانانشان، تحدید موالید و کاهش نسل شیعه، افزایش افسردگی‌های روحی، افزایش ناامنی فضای اجتماع برای زنان و کودکان و افزایش هزاران ناهنجاری فردی و اجتماعی دیگر، از آثار کاهش ازدواج است.

رسول خدا ﷺ می‌فرماید:

«أَكْثَرُ أَهْلِ النَّارِ الْعُزَابُ؛^۱ بیشترین اهل جهنم، بی‌همسران

هستند!»

همچنین می‌فرماید:

«إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ أَحْرَزَ نَصْفَ دِينِهِ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ فِي النُّصْفِ الْآخَرِ؛^۲ شخصی که

ازدواج می‌کند، در حقیقت نصف دین خود را حفظ کرده است. پس بر او لازم است که برای حفظ باقیمانده آن، تقوای الهی پیشه سازد.»

۲. بالارفتن سن ازدواج

دیگر قربانی تجملات بالارفتن سن ازدواج است. آمارهای رسمی از وجود «بیش از ۱۱ میلیون دختر و پسر در آستانه ازدواج، خبر می‌دهند که در حال پشت‌سرگذاشتن سن باروری هستند.»^۳ تجملات، بیراهه و مسیر فرعی دلفریبی در حاشیه جاده ازدواج است که جوانان و گاه خانواده‌ها را از مسیر اصلی و توجه به امور جدی ازدواج بازمی‌دارد؛ تا آنجا که برای دستیابی به ظواهر دلفریب، جوانان را به تعویق و تأخیر در ازدواج تشویق می‌کند تا هم خودشان در دستیابی به تجملات وقت بیشتری داشته باشند و هم شایسته شخصی باشند

۱. شیخ صدوق، من لایحضره الفقیه، ج ۳، ص ۳۸۴، ح ۴۳۴۹.

۲. میرزاحسین نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۵۴، ح ۱۶۳۵۱.

۳. به نقل از مدیرکل دفتر سلامت جمعیت و خانواده وزارت بهداشت: www.mehrnews.com

که او نیز از تجملات و مادیات بهره کافی دارد. غافل از اینکه - همچون طبیعت - دوران سرسبزی و نشاط زندگی انسان، جوانی اوست. به قول پروین اعتصامی:

چو بفروختی از که خواهی خرید متاع جوانی به بازار نیست
جوانی ویژگی‌هایی دارد که برای زندگی مشترک لازم و برای موفقیت آن، بسیار اثرگذار است؛ اما وقتی جوانی می‌گذرد، آن ویژگی‌ها کمتر در آدمی دیده می‌شود؛ برای مثال انعطاف و سازگاری با خُلقیات مختلف، ویژگی دوران جوانی است که با طی شدن آن، انعطاف در برابر دیگران سخت‌تر می‌شود یا ویژگی‌هایی مانند سرزندگی، داشتن شور، عشق و عاطفه، توجه به جنس مخالف، نیاز به صمیمیت با دیگری، توانایی تولید نسل و... باعث می‌شود که اوایل دوران جوانی، بهترین سن برای ازدواج باشد؛ اما نگاه تجملاتی به زندگی، بسیاری از فواید روحی و معنوی ازدواج را قربانی مادیات فریبنده و زوال‌پذیر می‌کند.

۳. سطحی‌شدن معیارهای ازدواج

دیگر قربانی تجملات، معیارهای اساسی و پایدارکننده پیمان ازدواج است. وقتی به جای دیانت، نجابت، متانت و اصالت، «تجمل‌طلبی» نقش طراز اول را پیدا می‌کند، وقتی خانواده‌ها در بررسی معیارها و ملاک‌های تجملاتی، از جوانانشان سبقت می‌گیرند و وقتی محل سکونت خانواده طرف مقابل، اتومبیل خانواده‌اش و بسیاری از ملاک‌های حاشیه‌ای، جایگزین ملاک‌هایی می‌شود که روزگاری باطن انتخاب‌ها بود - به جای اهمیت دادن به معیارهای اساسی و تحقیق درباره شخصیت طرف مقابل - انتخاب سطحی‌نگرانه و نتیجه‌اش تزلزل خانواده و طلاق است.

راه کارهای غلبه بر تجمل‌گرایی

الف) معیارهای تجمل‌گرایی را بشناسیم

معیارهایی وجود دارد که می‌تواند خانواده‌ها و جوانان را در ارزیابی میزان گرایش به تجملات یاری دهد.

۱. انگیزه و نیت

تصمیمات کمال‌خواهانه، اگر با انگیزه الهی باشد بسیار پسندیده است. پسری، اصلی‌ترین معیارش برای ازدواج را، تحصیلات عالی^۱ یک دختر متدین بیان می‌کرد و دلیلش این بود که خانم تحصیل کرده و متدین، مطمئناً به مهارت‌های همسررداری آشنایی بیشتری دارد و حتماً مادر بهتری برای تربیت فرزندان است؛ این در حالی است که بعضی‌ها تحصیلات طرف مقابل را فقط برای به رخ کشیدن، رقابت با دوستان و انگیزه‌های دیگر می‌خواهند.

حضرت علی علیه السلام می‌فرمایند:

«إِذَا فَسَدَتِ النَّيَّةُ وَقَعَتِ الْبَلِيَّةُ؛^۱ هرگاه نیت فاسد شود، بلا و

گرفتاری پیش می‌آید.»

بیشتر نیت‌ها در گرایش به تجملات، چشم و هم‌چشمی، رقابت با دیگران و فخرفروشی است.

۲. رعایت توانایی شخصی

از قدیم گفته‌اند: «پا را به اندازه گلیم باید دراز کرد!» در چینش معیارها و ابراز انتظارات از طرف مقابل، باید توانایی خود و طرف مقابل را در نظر گرفت. زوجین در تعیین مهریه، تهیه جهیزیه، تهیه مسکن، خرید عروسی، مکان

۱. تمیمی آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ص ۹۲، ح ۱۶۰۸.

برگزاری عروسی و حتی تدارک جزئیات مراسم عروسی، مثل تهیه و تزئین ماشین عروس، میوه و شیرینی، شام و... باید توان شخصی طرف مقابل (چه خانواده عروس و چه داماد) را در نظر بگیرند. متأسفانه در بسیاری از مراسم‌ها، تمام جزئیات عروسی را خارج از توان مالی طرفین می‌بینیم! خانواده‌ای که با انگیزه چشم و هم‌چشمی، حاصل چندین سال پس‌انداز خانواده را صرف تهیه جهیزیه می‌کند و حتی از قرض‌گرفتن و وام بانکی هم دریغ نمی‌کند، مسلماً گرفتار تجمل‌طلبی شده است. «یک شب عروسی و سال‌ها بده‌کاری»، نشان‌دهنده عدم رعایت توانایی مالی است!

۳. رعایت عرف جامعه

عرف جامعه در تجمل‌گرایی مسئله‌ای بسیار ظریف است که نیاز به موشکافی و دقت نظر بالایی دارد؛ چراکه در حال حاضر بسیاری از مصادیق تجمل‌گرایی را به منزله عرف جامعه معرفی می‌کنند و به همین بهانه ریخت و پاش‌ها و اسراف‌های فراوانی صورت می‌گیرد که در حیطه عرف جامعه قرار گرفته و مثبت قلمداد می‌شوند.

۴. رعایت اخلاق اجتماعی

فضیلت اخلاقی این است، افرادی که توان مالی و شأن بالای اجتماعی دارند، امکانات زندگی‌شان را در حد افرادی که با آنها در ارتباط‌اند، حفظ کنند. آقایی که کارخانه بزرگی در شهری کوچک دارد و مراسم عروسی پسرش را در حد مراسم متوسطی که ساکنان آن شهر برگزار می‌کنند، گرفت و علت را چنین توضیح داد «نمی‌خواهم جوانان و خانواده‌ها با دیدن یک مراسم عروسی مجلل،

احساس حقارت کنند و سطحی ایجاد کنم که دیگر جوانان به پایین تر از آن شاد نشوند»، یک فضیلت اخلاقی است.

۵. میانه روی

اسراف، گناه کبیره است و میان تجمل طلبی و اسراف، مرز باریکی وجود دارد؛ بنابراین باید مرز میان اسراف و اقتصاد (میانه روی) را بشناسیم تا در تمایل به زیبایی های مادی و کمال طلبی ها، به ورطه گناه اسراف نیفتیم. در برخی روایات، شاخص های گویایی در این باره عنوان شده است.

امام صادق علیه السلام می فرمایند:

«لِلْمُسْرِفِ ثَلَاثٌ عِلَامَاتٍ: يَشْتَرِي مَا لَيْسَ لَهُ وَ يَلْبِسُ مَا لَيْسَ لَهُوَ يَأْكُلُ مَا لَيْسَ لَهُ؛^۱ اسراف کننده سه نشانه دارد: آنچه در شأنش نیست خریداری می کند، آنچه در شأنش نیست می پوشد و آنچه در شأنش نیست می خورد.»

بر اساس این حدیث، بیان مصادیقی از اسراف در ازدواج، خالی از لطف

نیست:

- تهیه دسته گل های گران قیمت در مراسم خواستگاری؛
- تهیه لباس عروس گران قیمت، از سوی دامادی که درآمد او متوسط است؛
- تزئین ماشین عروس با گل های کمیاب و گران؛
- گل آرایی سالن عروسی برای دامادی که با کمک مالی والدین می تواند مراسم عروسی بگیرد؛
- هزینه مبالغه هنگفت برای آتش بازی بعد از مراسم عروسی؛

۱. شیخ صدوق، خصال، ص ۱۲۱، ح ۱۱۳.

- جمع‌آوری پول با مشقت فراوان و ترتیب‌دادن مسافرتی گران با هوایما و اقامت در هتل (برای ماه عسل)؛

- خرید مبلمان گران‌قیمت برای جهیزیه از سوی پدری کارگر؛

- گرفتن وام بانکی با اقساط بالا و خرید لوازم غیرضروری و لوکس برای جهیزیه؛

- اختصاص مبالغ هنگفتی برای سرویس چوب‌گران‌قیمت از سوی عروس (برای جهیزیه) یا از سوی داماد (در قالب شیربها).

ب) در امور مادی، خود را با فرودستان مقایسه کنیم

پیامبر گرامی اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرموده‌اند:

«انظُرُوا إِلَيَّ مِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَ لَا تَنْظُرُوا إِلَيَّ مِنْ هُوَ فَوْقَكُمْ فَهَوَ أَجْدَرُ أَنْ لَا تَزْدَرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ؛^۱ در امور دنیا به پایین‌تر از خود نگاه کنید و به بالاتر از خود منگردید. در این صورت نعمت‌های خداوند را که از آنها برخوردارید، کوچک نخواهید شمرد.»

مقایسه «صعودی» و قیاس خود، با کسانی که امکانات مادی بیشتری دارند، باعث حسرت و حرص می‌شود؛ اما مقایسه «نزولی» و قیاس شرایط خود با فرودستان، باعث «بزرگ‌نمایی» نعمت‌هایی می‌شود که خداوند به ما عطا کرده و افزایش رضایت از زندگی، حاصل مقایسه نزولی است.

ج) به آسیب‌های دنیوی و اخروی تجمل‌گرایی توجه کنیم

برخی از آنها عبارت‌اند از: غفلت از خدا، حقیر شمردن دیگران، تکبر و غرور، تفاخر و اسراف.

۱. فتال نیشابوری، روضة الواعظین، ج ۲، ص ۴۵۴.

د) معاشرت‌ها را مدیریت کنیم

در معاشرت با افراد و خانواده‌ها، علاوه بر اموری چون تئدین و اصالت، یک‌سان بودن شرایط مالی باید در نظر گرفته شود تا این مسئله به مقایسهٔ صعودی منجر نشود.

در حدیث قابل تأملی، امام باقر علیه السلام می‌فرماید:

«فَإِنَّ الْعَبْدَ لِاتِّجَالِسِ الْأَغْنِيَاءَ فَإِنَّ الْعَبْدَ يُجَالِسُهُمْ وَهُوَ يَرَى أَنَّ لِلَّهِ عَلَيْهِ نِعْمَةً فَمَا يَقُومُ حَتَّى يَرَى أَنَّ لَيْسَ لِلَّهِ عَلَيْهِ نِعْمَةٌ؛^۱ با ثروتمندان هم‌نشین نشوید؛ زیرا بنده با آنان هم‌نشین می‌شود، در حالی که معتقد است خدا به او نعمت داده و بر نمی‌خیزد تا معتقد می‌شود که خدا هیچ نعمتی به او نداده است!»

ه) بینش خود را تغییر دهیم

آنچه مناسب‌ترین بستر برای تحمل‌طلبی است، کوتاهی فکر و کوچک‌بودن دنیای ذهنی افراد است و مطالعه به انسان وسعت فکر می‌دهد. افراد اهل مطالعه، قدرت تجزیه و تحلیل بیشتری دارند و متن را قربانی حواشی نمی‌کنند! مطالعهٔ کتب مذهبی و تحقیق و بررسی در سیرهٔ معصومین علیهم السلام و زندگانی بزرگان دینی، می‌تواند جوانان را عمیق‌اندیش و آنها را در مقابل تهاجمات فرهنگی واکسینه سازد.